

## РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

<i>Поважний Олександр Станіславович</i>	- доктор економічних наук, професор, голова редакційної колегії
<i>Дорофієнко Вячеслав Володимирович</i>	- доктор економічних наук, професор, заступник голови редакційної колегії
<i>Амоша Олександр Іванович</i>	- доктор економічних наук, професор, академік НАН України
<i>Братковський Мирон Леонідович</i>	- доктор наук з державного управління, професор
<i>Бурега Валерій Васильович</i>	- доктор соціологічних наук, професор
<i>Вертакова Юлія Володимирівна</i>	- доктор економічних наук, професор, Південно- Західний державний університет (м. Курськ)
<i>Губерна Галина Костянтинівна</i>	- доктор економічних наук, професор
<i>Діденко Ніна Григорівна</i>	- доктор наук з державного управління, професор
<i>Льяшенко Вікторія Анатоліївна</i>	- доктор наук з державного управління, професор
<i>Мамутов Валентин Карлович</i>	- доктор юридичних наук, професор, академік НАН України
<i>Марова Світлана Феліксівна</i>	- доктор наук з державного управління, професор
<i>Огаренко Віктор Миколайович</i>	- доктор наук з державного управління, професор
<i>Пілюшенко Віталій Лаврентійович</i>	- доктор технічних наук, професор, член-кореспондент НАН України
<i>Поважний Станіслав Федорович</i>	- доктор економічних наук, професор, член-кореспондент АПН України
<i>Полякова Лариса Петрівна</i>	- доктор наук з державного управління, професор
<i>Смерічевський Сергій Францевич</i>	- доктор економічних наук, професор
<i>Токарева Валентина Іванівна</i>	- доктор наук з державного управління, професор
<i>Тусупова Лейла Амангельдівна</i>	- доктор економічних наук, професор, проректор університету «Туран», (Республіка Казахстан)
<i>Халецька Аліна Анатоліївна</i>	- доктор наук з державного управління, професор

ISBN 978-966-430-134-0

Адреса редакції:

83015, м. Донецьк, вул. Челюскінців, 163а, ДонДУУ.

Телефони: (062) 305-45-36, 304-12-97.

Засновник – Донецький державний університет управління. Реєстраційне  
свідоцтво КВ № 14586-3557 ПР від 27.08.2008 р.

Затверджений Постановою Президії ВАК України від 10.02.2010 р. (№ 1-05/1)  
як фаховий з економіки та державного управління.

Точка зору редакції не завжди збігається з точкою зору авторів.

Відповідальність за точність наведених фактів, цитат, прізвищ несуть автори.

При передруку посилання на «Менеджер» обов'язкове.

Розповсюджується безкоштовно за спеціальною розсилкою.

Науковий редактор О. В. Петренко.

Підписано до друку 26.12.2013 р. Рекомендовано до опублікування рішенням  
Вченої Ради ДонДУУ, протокол № 2 від 26.12.2013 р.

Надруковано у МПП «ВІК». Свідоцтво про реєстрацію ДК № 382 від 26.03.2001 р.

83059, м. Донецьк-59, вул. Разенкова, 12/17. Телефон: (062) 381-70-87.

Замовлення № 165. Тираж 150 прим. Обл.-вид. арк. 20,6. Ум. друк. арк. 21,6.

Виходить один раз на квартал.

## З М І С Т

## ПІДПРИЄМНИЦТВО, МЕНЕДЖМЕНТ, МАРКЕТИНГ

<b>Поважний О. С., Андрущенко О. Ю.</b> Формалізація нейромережевої моделі фінансового механізму санаційної спроможності суб'єктів підприємництва на прикладі підприємств машинобудування .....	5
<b>Дорофієнко В. В.</b> Забезпечення розвитку підприємств машинобудування України на основі реалізації концепції логістики .....	13
<b>Гончаров В. М., Рудова А. Ю.</b> Ефективність використання земельних ресурсів в системі технологічного розвитку сільськогосподарських підприємств .....	18
<b>Іванов П. І., Корнілецький Д. Д.</b> Критичний аналіз рекламних проспектів і сайтів фірм-виробників парашутних систем .....	23
<b>Балабаниць А. В., Рвачова І. М.</b> Споживчий капітал як ключова метрика вимірювання клієнтоорієнтованості .....	29
<b>Цопа Н. В., Акімова Е. Ш.</b> Концептуальні положення розвитку інфраструктурного забезпечення товарних потоків добувних підприємств .....	35
<b>Гончаров В. М., Вишняк Г. О.</b> Оцінка інвестиційного розвитку сільськогосподарських підприємств Луганської області .....	40
<b>Захаров С. В.</b> Стратегія інноваційного розвитку інтегрованих виробничих структур у вугільній промисловості .....	50
<b>Боталова Н. П., Шульга А. О.</b> До питання про реформування підприємств житлово-комунального господарства України .....	53
<b>Чепурда Л. М.</b> Методи та інструменти дослідження ринку послуг .....	58
<b>Охтеня О. О.</b> Порядок оцінки витрат часу і коштів на впровадження стандартів ЄС на українських машинобудівних підприємствах .....	63
<b>Михайлова Н. С.</b> Вдосконалення методичного підходу корпоративного контролю ухвалення управлінських рішень вугледобувних підприємств .....	68
<b>Жикаляк Н. В.</b> Принципи податкової політики щодо гірничої промисловості основних видобувних країн світу .....	76
<b>Вагонова О. Г., Прокопенко В. І., Кириченко А. В.</b> Визначення термінів впровадження інноваційних засобів кріплення гірничих виробок на вугільних шахтах .....	84
<b>Кучер В. А., Лисенко Г. В.</b> Формування потенціалу підприємства на основі інноваційної кадрової політики .....	92

## СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

<b>Полякова А. П., Коробський Р. В.</b> Управління інформаційними аспектами реалізації державної політики охорони здоров'я для медичних закладів України .....	98
<b>Пожарицька І. М.</b> Процесний підхід в аудиторській діяльності .....	105
<b>Лагно В. Т.</b> Джерела фінансування програм розвитку транскордонного співробітництва .....	110
<b>Фроліна К. Л.</b> Прямі іноземні інвестиції як чинник розвитку будівельної галузі України .....	118
<b>Євсєєнко І. М.</b> Вибірчий процес в межах неокласичних економічних теорій .....	125
<b>Малік М. А.</b> Особливості економічних процесів у національній економіці в контексті формування курсу на неоліндустриалізацію .....	127
<b>Вязовик С. М.</b> Моделювання системи управління розвитком туристично-рекреаційної дестинації на основі кризис-менеджменту .....	134
<b>Чернецький В. Ю.</b> Механізми фінансування охорони здоров'я в зарубіжних країнах .....	138
<b>Губернат Г. К., Воробйова Л. О.</b> Централізація і децентралізація в організації управління .....	145
<b>Веретін А. С., Брітченко І. Г.</b> Удосконалення – ключова компонента в процесі управління продуктивністю в Японії .....	153
<b>Власенко Є. Ю.</b> Аналіз інструментів управління золотовалютними резервами України .....	158
<b>Чорна А. В.</b> Формування полікультурної особистості в процесі системно-синергетичного управління виховним процесом в освіті .....	164
<b>Мащенко Н. Є.</b> Фактори розвитку інформаційного потенціалу суспільства .....	169
<b>Первусяк Н. І., Шумаєва О. О.</b> Особливості управління мобільністю персоналу в період організаційних змін .....	173
<b>Лишук Р. Н.</b> Аналіз сучасних методів державного управління економікою регіона: зарубіжний досвід для України .....	179
<b>Рекова Н. Ю., Лоскутова В. В.</b> Обґрунтування доцільності структурної трансформації української промисловості в кризових ситуаціях .....	184
<b>Корнієв М. В.</b> Забезпечення діяльності окремих суб'єктів фінансової системи в умовах нестабільності .....	189
<b>Мирошниченко О. В.</b> Міжнародна співпраця в сфері управління якістю в ДонНТУ: програма подвійного диплома .....	195
<b>Барішнікова А. П., Кондрашова О. О.</b> Прогноз макроекономічного процесу виробництва коксу в умовах невизначеності .....	198
<b>Новицька О. В.</b> Економічна сутність і генеза понять «конкуренція» та «конкурентоспроможність» .....	205
<b>Шишкова В. С., Юдіна А. В.</b> Інноваційний розвиток як необхідна умова забезпечення конкурентоспроможності національної економіки .....	213
<b>Данченко А. Г., Степанюк О. В., Червіна Ю. В.</b> Маркетингові аспекти формування компетентного потенціалу в сфері освіти у сучасному інформаційному просторі .....	217
<b>Шайхет А. Ю., Белаєва А. В.</b> Про закон зміни населення України після 1993 року .....	223
<b>Жадан О. В., Болтенко В. О.</b> Стимулювання приватних партнерів для участі в роботах з національної стандартизації з боку держави .....	229

<b>Рябенко А. І., Шиков М. М., Шкуренко О. В.</b> Модель інвестиційних вкладень в програму розвитку корпоративної соціальної відповідальності.....	233
--	-----

#### МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

<b>Лукашенко В. М.</b> Комплексна система механізмів державного управління для реалізації державних програм реформування і розвитку житлово-комунального господарства регіону .....	238
<b>Басій Р.В., Думанський Ю.В.</b> Державноуправлінські аспекти реалізації стандартів базової медичної освіти WFME в Україні.....	242

#### РЕГІОНАЛЬНЕ УПРАВЛІННЯ ТА МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

<b>Мартінович В. Г.</b> Проблеми й особливості оцінювання та використання категорії «інформаційний потенціал» у регіональному менеджменті .....	251
---	-----

#### ДОСЛІДЖЕННЯ МОЛОДИХ

<b>Пефтієва Ю.</b> Концептуальна основа механізму державного управління в системі охорони здоров'я .....	259
<b>Леус Д. В.</b> Фінансування сталого розвитку економіки: світовий та вітчизняний досвід .....	264
<b>Смельянова О. М.</b> Критерії безпеки регіональних економічних систем в умовах стагнації.....	267
<b>Купченко В. Г.</b> Концептуальний підхід до механізму трансформації заощаджень населення в інвестиції .....	272
<b>Маркаров А. Р.</b> Територіальний маркетинг – проблеми впровадження і функціонування .....	278

### СОДЕРЖАНИЕ

#### ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВО, МЕНЕДЖМЕНТ, МАРКЕТИНГ

<b>Поважный А. С., Андрущенко Е. Ю.</b> Формализация нейросетевой модели финансового механизма санационной возможности субъектов предпринимательства на примере предприятий машиностроения.....	5
<b>Дорофиев В. В.</b> Обеспечение развития предприятий машиностроения Украины на основе реализации концепции логистики .....	13
<b>Гончаров В. М., Рудова А. Ю.</b> Эффективность использования земельных ресурсов в системе технологического развития сельскохозяйственных предприятий .....	18
<b>Иванов П. И., Корнилецкий Д. Д.</b> Критический анализ рекламных проспектов и сайтов фирм-производителей парашютных систем .....	23
<b>Балабаниц А. В., Рвачёва И. М.</b> Потребительский капитал как ключевая метрика измерения клиентоориентированности предприятия .....	29
<b>Цопа Н. В., Акимова Е. Ш.</b> Концептуальные положения развития инфраструктурного обеспечения товарных потоков добывающих предприятий .....	35
<b>Гончаров В. М., Вишняк А. О.</b> Эффективность использования земельных ресурсов в системе технологического развития сельскохозяйственных предприятий .....	40
<b>Захаров С. В.</b> Стратегия инновационного развития интегрированных производственных структур в угольной промышленности .....	50
<b>Боталова Н. П., Шульга Л. О.</b> К вопросу о реформировании предприятий жилищно-коммунального хозяйства Украины.....	53
<b>Чепурда А. М.</b> Методы и инструменты исследования рынка услуг .....	58
<b>Охтеня А. А.</b> Порядок оценки затрат времени и средств на внедрение стандартов ЕС на украинских машиностроительных предприятиях .....	63
<b>Михайлова Н. С.</b> Совершенствование методического подхода корпоративного контроля принятия управленческих решений угледобывающих предприятий .....	68
<b>Жикаляк Н. В.</b> Принципы налоговой политики в отношении горной промышленности сновных добывающих стран мира .....	76
<b>Вагонова А. Г., Прокопенко В. И., Кириченко А. В.</b> Определение сроков внедрения инновационных средств крепления горных выработок на угольных шахтах .....	84
<b>Кучер В. А., Лысенко Г. В.</b> Формирование потенциала предприятия на основе инновационной кадровой политики.....	92

#### СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ

<b>Полякова А. П., Коробский Р. В.</b> Управление информационными аспектами реализации государственной политики здравоохранения для медицинских учреждений Украины.....	98
<b>Пожарицкая И. М.</b> Процессный подход в аудиторской деятельности .....	105
<b>Лагно В. Т.</b> Источники финансирования программ развития трансграничного сотрудничества.....	110
<b>Фролина К. А.</b> Прямые иностранные инвестиции как фактор развития строительной отрасли Украины .....	118
<b>Евсеев И. Н.</b> Избирательный процесс в пределах неоклассических экономических теорий.....	125
<b>Малик М. А.</b> Особенности экономических процессов в национальной экономике в контексте формирования курса на неоиндустриализацию.....	127
<b>Вязовик С. М.</b> Моделирование системы управления развитием туристско-рекреационной дестинации на основе кризис-менеджмента.....	134
<b>Чернецкий В. Ю.</b> Механизмы финансирования здравоохранения в зарубежных странах .....	138
<b>Губерная Г. К., Воробьева Л. А.</b> Централизация и децентрализация в организации управления .....	145

<b>Веретин А. С., Бритченко И. Г.</b> , Совершенствование – ключевая компонента в процессе управления производительностью в Японии .....	153
<b>Власенко Е. Ю.</b> , Анализ инструментов управления золотовалютными резервами Украины .....	158
<b>Черная А.В.</b> , Формирование поликультурной личности в процессе системно-синергетического управления воспитательным процессом в образовании .....	164
<b>Мащенко Н. Е.</b> , Факторы развития информационного потенциала общества .....	169
<b>Первусяк Н. И., Шумаева А. А.</b> , Особенности управления мобильностью персонала в период организационных изменений .....	173
<b>Лишук Р. Н.</b> , Анализ современных методов государственного управления экономикой региона: зарубежный опыт для Украины .....	179
<b>Рекова Н. Ю., Лоскутова В. В.</b> , Обоснование целесообразности структурной трансформации украинской промышленности в кризисных ситуациях .....	184
<b>Корнеев М. В.</b> , Обеспечение деятельности отдельных субъектов финансовой системы в условиях нестабильности .....	189
<b>Мирошниченко Е. В.</b> , Международное сотрудничество в области управления качеством в ДонНТУ: программа двойного диплома .....	195
<b>Барышникова А.П., Кондрашова Е.А.</b> , Прогноз макроэкономического процесса производства кокса в условиях неопределенности .....	198
<b>Новицкая О. В.</b> , Экономическая сущность и генезис понятий «конкуренция» и «конкурентоспособность» .....	205
<b>Шишкова В. С., Юдина А. В.</b> , Инновационное развитие как необходимое условие обеспечения конкурентоспособности национальной экономики .....	213
<b>Данченко А. Г., Степанюк О. В., Червин Ю. В.</b> , Маркетинговые аспекты формирования компетентного потенциала в сфере образования в современном информационном пространстве .....	217
<b>Шайхет А. Е., Беланова А. В.</b> , О законе изменения населения Украины после 1993 года .....	223
<b>Жадан А. В., Болтенко В. А.</b> , Стимулирование частных партнеров для участия в работах по национальной стандартизации со стороны государства .....	229
<b>Рябенко А. И., Шиков Н. Н., Шкурченко О. В.</b> , Модель инвестиционных вложений в программу развития корпоративной социальной ответственности .....	233

#### МЕХАНИЗМЫ ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ

<b>Лукашенко В. М.</b> , Комплексная система механизмов государственного управления для реализации государственных программ реформирования и развития жилищно-коммунального хозяйства региона .....	238
<b>Басий Р. В., Думанский Ю. В.</b> , Государственно-управленческие аспекты реализации стандартов базового медицинского образования WFME в Украине .....	242

#### РЕГИОНАЛЬНОЕ УПРАВЛЕНИЕ И МЕСТНОЕ САМОУПРАВЛЕНИЕ

<b>Мартинюк В. Г.</b> , Проблемы и особенности оценки и использования категории «информационный потенциал» в региональном менеджменте .....	251
---	-----

#### ИССЛЕДОВАНИЯ МОЛОДЫХ

<b>Пегтеева Ю.</b> , Концептуальная основа механизма государственного управления в системе охраны здоровья .....	259
<b>Леус Д. В.</b> , Финансирование устойчивого развития экономики: мировой и отечественный опыт .....	264
<b>Емельянова Е. Н.</b> , Критерии безопасности региональных экономических систем в условиях стагнации .....	267
<b>Купченко В. Г.</b> , Концептуальный подход к механизму трансформации сбережений населения в инвестиции .....	272
<b>Маркаров А. Р.</b> , Территориальный маркетинг – проблемы внедрения и функционирования .....	278

### CONTENTS

#### ENTREPRENEURSHIP, MANAGEMENT, MARKETING

<b>Povazhniy O., Andruschenko O.</b> , Formalization of neuro-network model of financial mechanism of sanitation capacities of the subjects of entrepreneurial activity on the example of machine-building enterprises .....	5
<b>Dorofiyenko V.</b> , Support of the machine building enterprise development in Ukraine on the basis of logistics concept realization .....	13
<b>Goncharov V., Rudova A.</b> , Efficiency of land resource use in the system of agricultural enterprise technological development .....	18
<b>Ivanov P., Korniletsky D.</b> , Critical analysis of advertising brochures and sites of the firms producing parachute systems .....	23
<b>Balabanyts A., Pvachova I.</b> , Consumer capital as a key measurement of client orientation assessment .....	29
<b>Tsopa N., Akimova E.</b> , Concept principles of development of infrastructural support of commodity flows of mining enterprises .....	35
<b>Goncharov V., Vyshnyak G.</b> , Evaluation of investment development of agricultural enterprises of Lugansk region .....	40
<b>Zakharov S.</b> , Strategy of innovative development of integrated industrial structures in coal mining industry .....	50
<b>Botalova N., Shulga L.</b> , To the problem of reforming of the housing and communal economy enterprises in Ukraine .....	53
<b>Chepurda L.</b> , Methods and tools of the service market research .....	58

<b>Okhten A.</b> Order of evaluation of the time and costs consumption for introduction of the EU standards at machine-building enterprises of Ukraine .....	63
<b>Mikhailova N.</b> Improvement of methodic approach to corporate control of managerial decision making at coal mining enterprises .....	68
<b>Zhikalyak N.</b> Taxation policy principles as to mining industry of the main mining countries in the world .....	76
<b>Vagonova O., Prokopenko V., Kirichenko A.</b> Determination of the terms of introduction of innovative mine working fastening at coal mines .....	84
<b>Kucher V., Lysenko G.</b> Formation of the enterprise potential on the basis of innovative Human Resource policy .....	92

#### SOCIAL AND ECONOMIC PROBLEMS OF PUBLIC ADMINISTRATION

<b>Polyakova L., Korobsky R.</b> Management of informational aspects of realization of the state health care policy for medical institutions of Ukraine .....	98
<b>Pozharytska I.</b> Process approach in auditing .....	105
<b>Lagno V.</b> Sources of financing of the trans-border cooperation development .....	110
<b>Frolina K.</b> Direct international investments as a factor of development of construction industry in Ukraine .....	118
<b>Yevseyenko I.</b> Electoral process within neoclassic economic theory .....	125
<b>Malik M.</b> Peculiarities of economic processes in the national economy within the context of formation of neo-industrialization course .....	127
<b>Vyazovik S.</b> Modelling of the system of tourism and recreation destination development management on the basis of crisis management .....	134
<b>Chernetsky V.</b> International mechanisms of Healthcare financing .....	138
<b>Gubernaya G., Vorobjova L.</b> Centralization and de-centralization in management .....	145
<b>Veretin L., Britchenko I.</b> Improvement as a key component in the process of performance management in Japan .....	153
<b>Vlasenko Y.</b> Analysis of the tools of foreign exchange reserves management in Ukraine .....	158
<b>Chernaya L.</b> The formation of politically cultural personality in the process of system-synergetic management of educational process .....	164
<b>Maschenko N.</b> Factors of the society informational potential development .....	169
<b>Pervusyak N., Shumayeva O.</b> Peculiarities of personnel mobility management in the period of institutional changes .....	173
<b>Lyschuk R.</b> Analysis of modern methods of regional economy state regulation: international experience .....	179
<b>Rekova N., Loskutova V.</b> Reasoning of the relevance of the of Ukrainian industry structural transformations in crisis .....	184
<b>Korneyev M.</b> Support of the activity of particular subjects of financial system in the conditions of instability .....	189
<b>Miroshnichenko E.</b> International cooperation in the field of quality management in DNTU: double diploma program .....	195
<b>Baryshnikova L., Kondrashova O.</b> Forecast of macroeconomic production process of coke under uncertainty .....	198
<b>Novytska O.</b> Economic essence and genesis of the notion of "competition" and "competitiveness" .....	205
<b>Shyshkova V., Yudina L.</b> Innovative development as a necessary condition of support of the national economy competitiveness .....	213
<b>Danchenko L., Stepanyk O., Chervina Y.</b> Marketing aspects of the competent potential formation in the field of education in modern information space .....	217
<b>Shaikhet L., Belanova A.</b> On the law of the population change in Ukraine after 1993 .....	223
<b>Zhadan A., Boltenko V.</b> Stimulation of private partners for participation in work on the national standardization by the state .....	229
<b>Ryabenko L., Shikov N., Shkurenko O.</b> The model of investment deposits in the program of corporate social responsibility development .....	233

#### MECHANISMS OF PUBLIC ADMINISTRATION

<b>Lukashenko V.</b> Complex system of public administration mechanisms for realization of the state programs of the regional communal economy reforming and development .....	238
<b>Basyi R., Dumanovsky Y.</b> State administrative aspects of realization of WFME basic medical education standards in Ukraine .....	243

#### REGIONAL ADMINISTRATION AND LOCAL AUTHORITIES

<b>Martinovich V.</b> Problems and peculiarities of evaluation and application of the category of "information potential" in regional administration .....	251
--	-----

#### RESEARCH OF THE YOUNG

<b>Peftiyeva Y.</b> Concept basis of public administration mechanism in the healthcare system .....	259
<b>Leus D.</b> Financing of the economy steady development: international and home experience .....	264
<b>Yemelyanova O.</b> Safety criteria of the regional economic systems in stagnation .....	267
<b>Kupchenko V.</b> Concept approach to the mechanism of transformation of the population savings into investments .....	272
<b>Markarov A.</b> Territorial marketing – the problems of introduction and functioning .....	278

9. Кучер В. А. Прогнозування обсягу виробництва на промисловому підприємстві (на прикладі вугледобувного підприємства) / В. А. Кучер // Методичні аспекти аналітичних досліджень. – К., 2006. – С. 8-11.

УДК 330. 342

## ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ І ГЕНЕЗА ПОНЯТЬ «КОНКУРЕНЦІЯ» ТА «КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ»

**НОВИЦЬКА О. В.,**  
здобувач Донецького державного  
університету управління

*У статті розглянуто сутність понять «конкуренція» та «конкурентоспроможність» із врахуванням історичних процесів формування та розвитку національної економіки.*

**Ключові слова:** конкуренція; конкурентоспроможність; економічна сутність.

*В статье рассмотрена сущность понятий «конкуренция» и «конкурентоспособность» с учетом исторических процессов формирования и развития национальной экономики.*

**Ключевые слова:** конкуренция; конкурентоспособность; экономическая сущность.

*The article describes the essence of the concepts of «competition» and «competitiveness» with the historical the formation and development of the national economy.*

**Key words:** competition; competitiveness; economic essence.

*Вступ.* За сучасних умов глобалізації та лібералізації ринків в основу економічних відносин між країнами і регіонами покладено, з одного боку, суперництво за перспективні ринки і залучення факторів виробництва, з іншого, взаємовигідну співпрацю і партнерство з метою забезпечення конкурентоспроможності у глобальному масштабі.

Процес глобалізації, що зачіпає переважно національні та галузеві ринки, веде до посилення конкуренції не тільки між окремими товарами і виробниками, але й між країнами та їх територіально відокремленими суб'єктами-регіонами, висуваючи для перших і других все вищі вимоги до їх конкурентоспроможності. Підвищений інтерес до цієї категорії обумовлює необхідність більш детального дослідження теорії конкуренції як основи для розробки теоретичних і практичних інструментів управління конкурентоспроможністю.

Трансформація структури економіки, зростання відкритості національних господарств під впливом процесів глобалізації підвищують увагу до вивчення основних понять конкуренції, оскільки сучасна інформаційна економіка потребує особливого підходу до її дослідження. Поняття конкуренції, в історичному процесі формування, знаходить нові форми визначення і сутності, набуваючи таких характерних рис, як багаторівневність, багатоаспектність, гнучкість. Такі зміни здійснюються під впливом сучасної інформаційної економіки, і тому аналіз даної категорії потребує докладного вивчення, що пояснює актуальність даного дослідження.

*Аналіз останніх досліджень та публікацій.* Питання теорії і практики конкуренції розглядаються в наукових працях таких вчених, як П. Хейне [1], Ф. Найт [2], С. Брю [3], Й. Шумпетер [4], А. Маршалл [5], М. Портер [6], О. Юданов [7] та інші.

*Мета* – дослідження теоретичних підходів до понять «конкуренція» і «конкурентоспроможність» із позиції сучасних процесів глобалізації та інтеграції, враховуючи особливості формування сучасної інформаційної економіки.

*Виклад основного матеріалу.* Вивчення конкуренції та конкурентоспроможності завжди посідало значне місце в економічній теорії. Зокрема, перші ґрунтовні дослідження питань забезпечення конкурентоспроможності та привабливості країн, зростання їх національного добробуту відносяться до часів розквіту школи меркантилізму. Найбільш яскравими представниками теорії раннього меркантилізму є У. Стаффорд, А. Монкретсьєн, А. Сірко. Серед пізніших представників – Т. Мена, Дж. Стюарта, У. Петі та ін., які розглядали конкуренцію як посилюючу позицію держави порівняно з іншими країнами та брали до уваги лише рівень макрорегіонів [8].

Найбільш глибоке і системне дослідження сутності конкуренції та конкурентних відносин знайшло відображення в рамках класичної і неокласичної економічної школи, представниками якої є А. Сміт, Д. Рікардо, Т. Мальтус, С. Мілль, Ж.Б. Сей та ін.

Наприкінці XVIII ст. А. Смітом [9], а потім на початку XIX ст. Д. Рікардо [10] були сформульовані фундаментальні положення сутності вільної конкуренції, які лежать в основі сучасних теоретичних розробок. А. Сміт ототожнював конкуренцію з чесним суперництвом між продавцями за вигідніші умови продажу своїх товарів.

Теорію конкуренції було узагальнено А. Смітом. Його вчення полягає в тому, що він вперше: 1) визначив поняття конкуренції як суперництва того, хто підвищує ціни (при скороченні пропозиції), і того, хто їх зменшує (при надлишку пропозиції); 2) сформулював головний принцип конкуренції – принцип «невидимої руки», згідно з яким, «смикаючи» за ниточки маріонеток-підприємців, «рука» змушує їх діяти відповідно до деякого «ідеального» плану розвитку економіки, безжалісно витісняє фірми, зайняті виробництвом непотрібної ринку продукції; 3) розробив теоретично дуже тонкий і гнучкий механізм конкуренції, який об'єктивно врівноважує галузеві прибутки, веде до оптимального розподілу ресурсів між галузями; 4) визначив основні умови ефективної конкуренції, враховуючи наявність великої кількості продавців і покупців, вичерпної інформації про ринок, мобільність використовуваних ресурсів, неможливість кожного продавця істотно впливати на зміну ринкової ціни продукту; 5) розробив модель посилення і розвитку конкуренції, довів, що за умов ринкових відносин можливо максимальне задоволення потреб споживачів і краще використання ресурсів у масштабі суспільства в цілому [9].

Наприкінці XIX ст. було розроблено теорію досконалої конкуренції, біля витоків якої стоять маржиналісти, що сформулювали неокласичний напрям в економічній думці: А. Маршалл [5], Ф. Найт [2]. За допомогою критики чистої конкуренції А. Маршаллом її модель трансформувалася в монополістичну конкуренцію з урахуванням еволюційних змін ринку.

Таким чином, капіталістичний спосіб ведення господарства на етапі зародження ринкової економіки передбачав тільки один тип ринкових відносин – досконалу конкуренцію, яка стала фундаментом першої поведінкової концепції конкуренції: остання визначалася як чесна боротьба виробників товарів і послуг за рідкісні блага і гроші споживачів. Саме вільне суперництво обумовило розвиток концентрації виробництва капіталу і на певному етапі стало причиною виникнення монополії. Як результат цієї трансформації, змінилися трактування поняття «конкуренція».

Й. Шумпетер у рамках своєї теорії економічного розвитку визначав конкуренцію як «суперництво старого з новим. Нововведення скептично приймаються ринком, але, якщо новатору вдається їх здійснити, саме механізм конкуренції витісняє з ринку підприємства, які використовують застарілі технології» [4, с. 455].

Е. Чемберлен здійснив значний внесок в економічну теорію тим, що вперше ввів поняття монополістичної конкуренції. Вчений визначає її як стан на ринку, якому притаманна диференціація продукту, на її основі еволюція конкурентної боротьби підвищує якість товарів [11].

На рубежі XX та XXI ст. проблеми стратегії випередження конкурентів, виявлення конкурентних переваг країн і компаній, конкурентного потенціалу та конкурентного середовища аналізуються американським вченим М. Портером. Він визначає конкуренцію як «динамічний процес, який розвивається на безперервному змінному ландшафті, на якому з'являються нові товари, нові шляхи маркетингу, нові виробничі процеси та нові ринкові сегменти» [6, с. 526].

На основі проведеного аналізу наявних напрямів у роботі виділено 5 етапів формування теорії конкуренції (рис. 1).

Виходячи з аналізу етапів розвитку конкуренції, помітна модифікація її значення, у тому числі якісного. Сучасні вчені пов'язують конкуренцію безпосередньо з розвитком інновацій, бізнесу, а також прогресивним розвитком країни в цілому. Зокрема, Л. І. Дмитриченко визначає її як боротьбу між економічними суб'єктами за найбільш вигідні умови виробництва, збуту і купівлі товарів та послуг [12].

О. Ю. Юданов стверджує, що ринкова конкуренція – це боротьба фірм за обмежений обсяг платоспроможного попиту споживачів, що ведеться ними на доступних сегментах ринку [7].



Рис. 1. Етапи еволюції теорії конкуренції та визначення їх внеску у ключові положення економічної теорії

У Великому енциклопедичному словнику конкуренція (від лат. *concurrere* – стикатися) трактується як «суперництво, змагання людей, груп, організацій у досягненні подібних цілей, кращих результатів у певній громадській сфері. Конкуренція – істотна риса різних видів діяльності, в яких відбувається зіткнення інтересів» [13, с. 562-563].

Згідно із Законом України «Про захист економічної конкуренції», економічна конкуренція визначається як змагання між суб'єктами господарювання з метою придбання за допомогою власних досягнень переваг над іншими суб'єктами господарювання, внаслідок чого споживачі, суб'єкти господарювання мають можливість вибрати між кількома продавцями,



покупцями, а окремий суб'єкт господарювання не може визначати умови обороту товарів на ринку [14].

Виходячи з наведених формувань, можна зробити висновок, що головною умовою конкуренції є наявність стійких відносин, які складаються між суб'єктами ринку, де є їхні економічні інтереси. Головною перевагою конкуренції за умов сучасної інформаційної економіки, на думку автора, залишається те, що вона розподіляє обмежені ресурси залежно від важливості економічних аргументів тих, хто змагається на ринку, і тим самим робить особливий вплив на підвищення ефективності та якості розподілу ресурсів. Дані аспекти дають можливість виділити нові підходи до поняття конкуренції:

- вплив процесів глобалізації та інтеграції сучасного ринку;
- формування єдиного інформаційного ринку;
- нові розробки в системі менеджменту (теорія кластеризації).

Теоретичні підходи до дослідження конкуренції передбачають вивчення основних понять в контексті історичного часу, в якому це поняття розглядалося. Тому автор вважає, що для кожного етапу розвитку конкуренції характерним є своєрідне уявлення про неї, що виявилось у різних підходах до визначення цього поняття (рис. 2).

Структурний підхід визначає зміст конкуренції типом ринку й тих умов, які панують на ньому. Конкуренція розглядається як елемент ринкового механізму, що дозволяє врівноважити попит і пропозицію. Поведінковий підхід визначає конкуренцію як змагання на ринку, маючи на увазі більш активну і наступальну позицію. Функціональний зміщує розгляд економічної сутності конкуренції у бік вивчення її ролі в економічному розвитку. Узагальнений підхід, запропонований автором, передбачає об'єднання ознак, властивих раніше розглянутим підходам, з урахуванням інформаційного розвитку економіки.

Підходи, які склалися історично в ході еволюційного розвитку економіки, формують методологію і теорію конкуренції, що є складовою для формування та розвитку національної, а потім і світової теорії конкуренції.

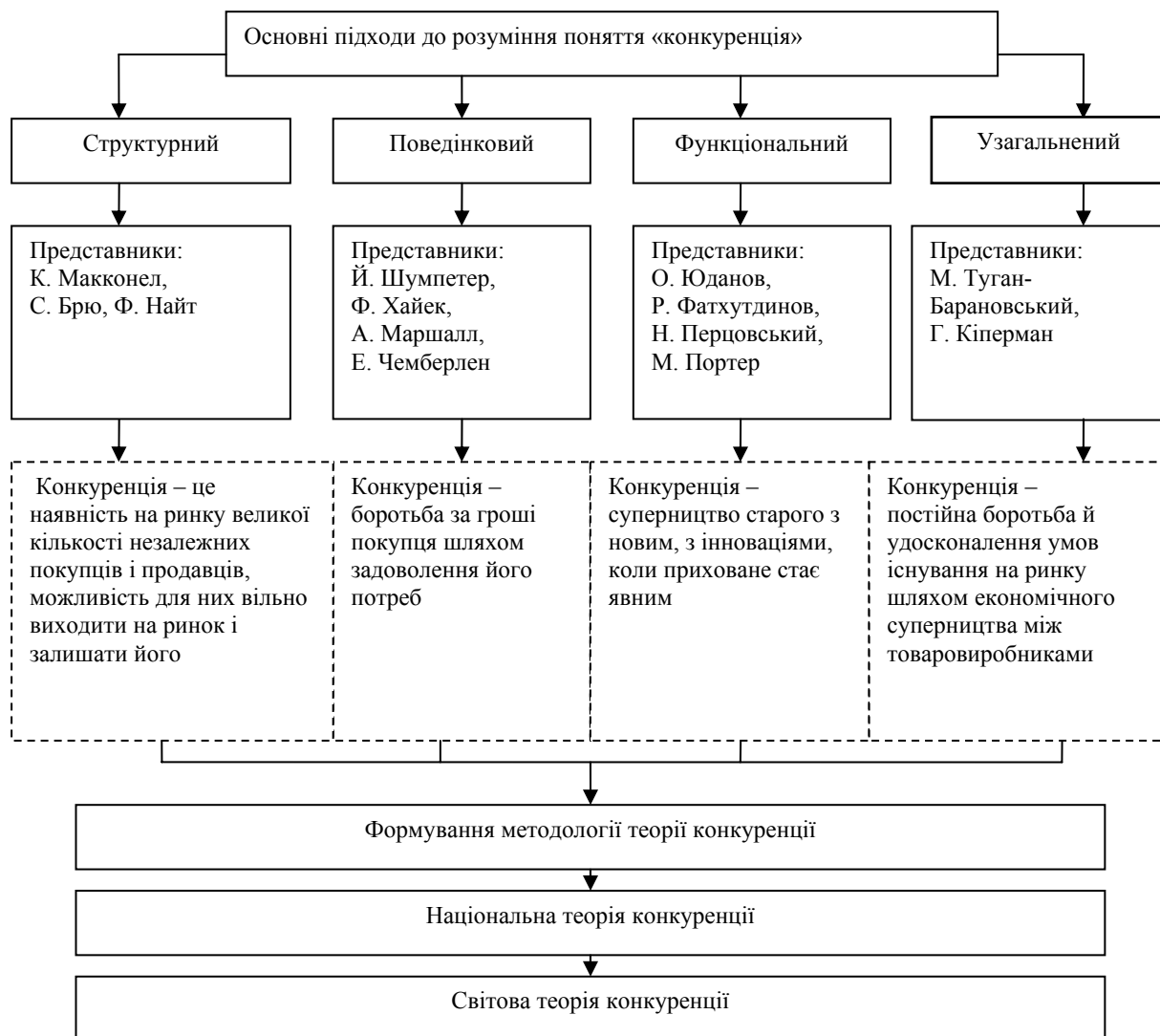


Рис. 2. Основні підходи до розуміння поняття «конкуренція»

Подальше дослідження теорії веде до ускладнення категорійного апарату, з'являються такі нові поняття, як конкурентоспроможність, конкурентостійкість, конкурентовразливість та інші.

Із поняттям «конкуренція» нерозривно пов'язане поняття «конкурентоспроможність». У сучасній економічній науці дотепер немає єдиного загальноприйнятого трактування змісту цієї категорії, єдиного загальноприйнятого підходу до методів її оцінки та формування. На відміну від конкуренції, яку слід розглядати як поняття абсолютне (тобто або вона є, або її немає, або вона набуває специфічних форм взаємодії), поняття конкурентоспроможності має властивість відносності, тобто конкурентоспроможним об'єкт чи суб'єкт може бути тільки порівняно з якимось іншим об'єктом або суб'єктом, причому протягом певного проміжку часу. Тому далі варто зосередитися на аналізі сутності поняття «конкурентоспроможність», його властивостях та особливостях стосовно різних суб'єктів конкурентних відносин.

Є безліч трактувань поняття «конкурентоспроможність», що різняться за специфікою об'єкта, до якого це поняття застосовне. Як зазначає В. В. Окрепилов [15, с. 315]: «досі термін «конкурентоспроможність» не стандартизований, хоча прийнято на міжнародному рівні стандартизовані терміни та визначення в галузі метрології, управління якістю, підтвердження відповідності та інші». Разом з тим, можна зустріти низку визначень, які трактують дане поняття абстрактно.

Наприклад, Р. А. Фатхутдінов [16] розглядає конкурентоспроможність як безперервний процес вдосконалення об'єкта управління.

Таким чином, вивчивши наявні визначення, запропоновані різними авторами, можна виділити наступне формування поняття «конкурентоспроможність»: низка переваг на ринку, які забезпечуються привабливими для споживача властивостями, порівняно доступною ціною і низькими витратами, тобто це ринкова властивість товару, що визначає його потребу на ринку і дає прибуток.

Конкурентоспроможність у цілому є універсальним показником, який може застосовуватися в багатьох сферах життєдіяльності. Проте за своєю суттю, вона залишається поняттям економічним, і найбільш правильне її застосування – саме до економічних об'єктів.

Терміном «конкурентоспроможність» позначається багатоаспектне поняття, що вивчається на різних ієрархічних рівнях залежно від об'єкта дослідження. Ієрархію рівнів конкурентоспроможності показано на рис. 3 [17].

Виходячи з цієї ієрархії, кожен рівень конкурентоспроможності має специфічні особливості.

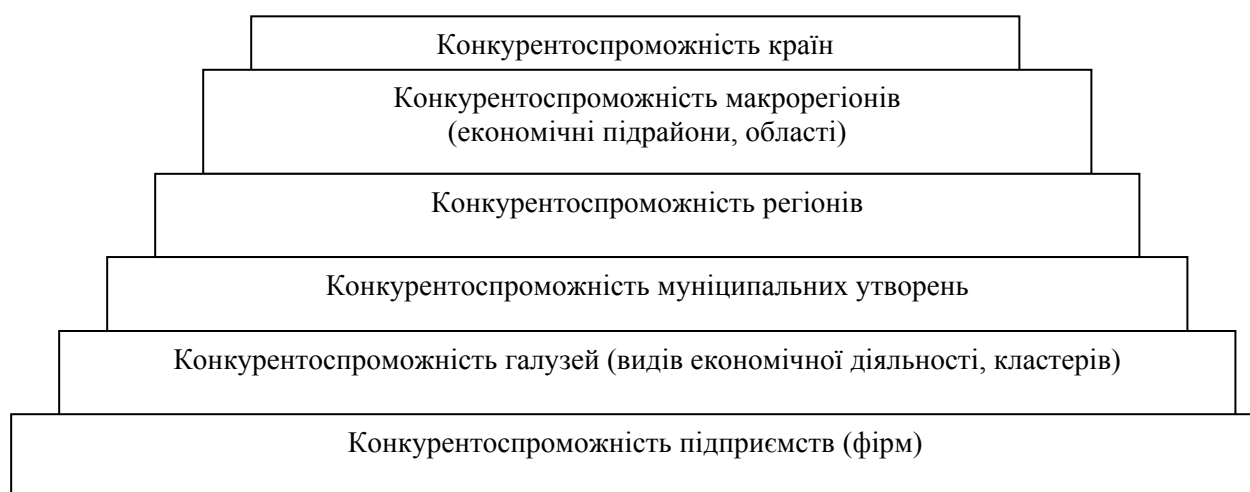


Рис. 3. Ієрархія рівнів конкурентоспроможності залежно від об'єкта дослідження

У міру просування по рівнях знизу вгору, внаслідок укрупнення й ускладнення об'єкта дослідження, відбувається збільшення кількості факторів конкурентоспроможності. Так, конкурентоспроможність країни визначається конкурентоспроможністю підприємств, галузей, видів економічної діяльності, кластерів, муніципальних утворень, регіонів, макрорегіонів. Разом із тим, на конкурентоспроможність підприємства впливає конкурентоспроможність країни, у якій воно функціонує, тобто, всі рівні ієрархії взаємозалежні, і відхилення на одному з них впливає на стан інших рівнів, незалежно від положення в ієрархії.

Деякі автори [18, с. 17] з певною часткою умовності поділяють конкурентоспроможність на три рівні: мікро- (конкретні види товару (послуги), виробництва, фірми, підприємства); мезо- (галузь, регіон) та макрорівень (країна).

Від ступеня розвитку конкуренції на макрорівні залежать можливості вдосконалення економіки, економічне зростання, ступінь залученості країни у світову глобальну економічну систему. На мікрорівні економічні успіхи суб'єктів ринкової економіки, у першу чергу, залежать від того, наскільки ними вивчено закони конкуренції, її прояви та форми і наскільки вони готові до конкурентної боротьби. Мезорівень є «сходиною» між мікро- і макрорівнями тому ступінь його розвитку також є важливим.

За умов посилення взаємозалежності і взаємозв'язку економічних процесів в ієрархії конкурентоспроможність регіону набуває особливого значення. Це пояснюється тим, що регіони є самостійними суб'єктами ринкових відносин, де безпосередньо реалізуються поставлені цілі і завдання задоволення соціально-економічних потреб населення, при досягненні яких важливу роль відіграє конкурентоспроможність. У вітчизняній економічній

науці конкурентоспроможність регіону як економічне явище відноситься до числа слабо розроблених. Тому в даній статті більш детально розглядається ця категорія.

У зв'язку з новими економічними тенденціями XXI століття конкурентоспроможність регіонів стала формулюватися як самостійна теоретична і практична проблема регіонального розвитку. Однак проведені дослідження показують, що сьогодні відсутня загальноприйнята теорія міжрегіональної конкуренції та конкурентоспроможності, що служить однією з причин різноманіття напрямів і методологічних концепцій у сучасних регіональних дослідженнях. Різні трактування поняття «конкурентоспроможність регіону» наведено у табл. 1.

Таблиця 1

### Визначення поняття «конкурентоспроможність регіону»

Визначення поняття	Автор
Обумовлене економічними, соціальними, політичними та іншими факторами положення регіону і його окремих товаровиробників на внутрішньому і зовнішньому ринках, що виражається через показники, які адекватно характеризують такий стан і його динаміку	А. З. Селезньов [19]
Продуктивність використання регіональних продуктів, і, в першу чергу, робочої сили і капіталу порівняно з іншими регіонами, яка реалізується у величині валового регіонального продукту на душу населення, а також у його динаміці	М. Портер [6]
Здатність створювати умови на внутрішніх і зовнішніх ринках	А. Воронников [20]
Здатність кожної регіональної системи до управління своїми конкурентними перевагами, раціонального й ефективного розміщення продуктивних сил із метою забезпечення стійкого фінансового та економічного становища, одержання максимальної вигоди, задоволення об'єктивних і суб'єктивних потреб за умов самостійності та самофінансування у межах чинного законодавства	В. Безугла [21]

Результати проведеного порівняльного аналізу визначень поняття «конкурентоспроможність регіону» дозволили відзначити, що найчастіше автори виділяють у формулюваннях такі критерії, що лежать в основі розглянутої категорії, як здатність: досягнення високого рівня життя населення регіону; вироблення більш значного валового регіонального продукту на душу населення; реалізації економічного потенціалу регіону; створення умов регіональним суб'єктам господарювання для утримання своїх конкурентних переваг у певних галузях діяльності; створення інвестиційної привабливості регіону; вироблення товарів та послуг, конкурентоспроможних на ринках.

**Висновки.** Поняття «конкуренція» і «конкурентоспроможність» мають важливе значення для ринкової економіки, оскільки виконують роль її «мотора», двигуна прогресу, зростання ефективності виробництва. Тому дослідження конкурентоспроможності є необхідним за сучасних умов і потребує достатнього методичного апарату для проведення якісної та глибокої оцінки діяльності будь-якої структурної одиниці, зокрема, галузі та регіону.

Вивчення теоретичних підходів до поняття «конкуренція» на сучасному етапі дозволяє виявити сутність даного поняття з урахуванням глобалізаційних процесів за умов інформаційної економіки. Необхідним доповненням до теоретичних досліджень є розробка практичних рекомендацій і методик вивчення розвитку теорії конкуренції. Для практичної діяльності необхідні знання про нові процеси, нове бачення конкуренції, що дасть можливість вивчати конкурентний потенціал країни, регіонів, підприємств, оцінювати показники конкурентостійкості, формувати політику і стратегію конкуренції.

### Список використаних джерел

1. Хейне П. Экономический образ мышления / П. Хейне. – [5-е изд.]. – М. : Каталакия, 1997. – 704 с.
2. Найт Ф. Х. Риск, неопределенность и прибыль / Ф. Х. Найт. – М. : Дело, 2003. – 359 с.
3. Макконнелл К. Р. Экономикс. Принципы, проблемы и политика / К. Р. Макконнелл, С. Л. Брю. – [17-е изд.]. – М. : Инфра, 2008. – 940 с.

4. Шумпетер Й. Теория экономического развития (Исследование предпринимательской прибыли, капитала, кредита, процента и цикла конъюнктуры) / Й. Шумпетер; пер. с англ. – М.: Прогресс, 1982. – 455 с.
5. Історія економічних вчень : [підручник] / В. Д. Базилевич, П. М. Леоненко, Н. І. Гражевська та ін.; за заг. ред. В. Д. Базилевича. – Ч. 1. – К. : Знання, 2005. – 567 с.
6. Портер М. Международная конкуренция / М. Портер; под ред. В. Д. Щетинина. – М. : Междунар. отношения, 1993. – 896 с.
7. Юданов А. Ю. Конкуренция: теория и практика : [учеб.-практ. пособ. для вузов] / А. Ю. Юданов. – М. : АКАЛИС, 1996. – 272 с.
8. Андрианов В. Д. Эволюция основных концепций регулирования экономики от теории меркантилизма до теории саморегуляции / В. Д. Андрианов. – М. : Экономика, 2008. – 328 с.
9. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов / А. Смит. – М. : Эксмо, 2007. – 960 с. – (Серия: «Антология экономической мысли»).
10. Рикардо Д. Начала политической экономии и налогового обложения : сочинения в 5-ти т. / Д. Рикардо. – М. : Госполитиздат, 1995. – Т. 1. – 360 с.
11. Юшкова Н. Б. Теоретичні підвалини сучасного розуміння конкуренції / Н. Б. Юшкова // Науковий вісник. – ЧДПЕУ – 2010. – № 2 (6). – С. 134.
12. Дмитриченко Л. І. Політична економія: [підручник] / Л. І. Дмитриченко. – Донецьк : Східний видавничий дім, 2012. – 712 с.
13. Большой энциклопедический словарь: в 2 кн. / гл. ред. А. М. Прохоров. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – М. : Большая российск. энциклопедия, 2001 – Кн. 1: А-Н., Кн. 2: Н-Я. – 2015 с.
14. Про захист економічної конкуренції: закон України № 2210-III від 11.01.2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 12. – С. 64.
15. Развитие российских регионов: новые теоретические и методологические подходы / Ин-т проблем региональной экономики РАН; отв. ред. Е. Б. Костяновская. – СПб. : Наука, 2006. – 618 с.
16. Фатхутдинов Р. Стратегическая конкурентоспособность и экономика России / Р. Фатхутдинов // Общество и экономика. – 2003. – № 1. – 606 с.
17. Печаткин В. В. Теоретические и методические аспекты оценки конкурентоспособности регионов России / В. В. Печаткин, В. А. Перфилов // Проблемы современной экономики. – 2010. – № 3 (35). – С. 285.
18. Гельвановский М. Конкурентоспособность в микро-, мезо- и макроуровневом измерениях / М. Гельвановский, В. Жуковская, И. Трофимова // Российский экономический журнал. – 1998. – № 3. – С. 67-77.
19. Селезнёв А. З. Конкурентные позиции и инфраструктура рынка России / А. З. Селезнев. – М. : Юрист, 1999. – 384 с.
20. Воротников А. Стратегии повышения конкурентоспособности региона / А. Воротников // Экономические стратегии. – 2001. – С. 144-149.
21. Безугла В. Аналіз конкурентоспроможності регіонів України / В. Безугла // Регіональна економіка. – 2004. – № 4. – С. 64-68.